

ETHISCHE CODE APENHEUL

In Apenheul draait het om apen. . . en om mensen. We hopen dat onze gasten, door de bewoners van Apenheul te zien, zichzelf nog wat dieper in de ogen kijken en herkennen. Maar Apenheul is niet alleen op aarde om die bewondering voor de natuur te creëren. We willen ook bijdragen aan het behoud van apensoorten, in dierentuinen en in het wild. Het houden van dieren brengt uiteraard ethische kwesties met zich mee. Wij geven graag openheid over hoe er binnen Apenheul wordt omgegaan met verschillende kwesties.

INLEIDING

Naast het bieden van een beleving die bezoekers op een ontspannen wijze bewondering bijbrengt voor dieren en voor de natuur, vervullen dierentuinen een belangrijke rol in het behoud van bedreigde diersoorten. De lijst van soorten die mede door de inzet van dierentuinen op tijd gered zijn van uitsterven, groeit nog steeds.

Apenheul is lid van de Nederlandse Vereniging van Dierentuinen (NVD) en van de European Association of Zoos and Aquaria (EAZA). Beide organisaties hebben kwaliteitsnormen en ethische codes waaraan de leden moeten voldoen. Op het gebied van dierenwelzijn, kwaliteit van verblijven en verzorging en het leveren van bijdragen aan het behoud van soorten is Apenheul een toonaangevende dierentuin die verder gaat dan de gezamenlijke normen.

Apenheul haalt geen dieren uit het wild. Om onze dieren genetisch robuust en in goede gezondheid en welzijn te handhaven, moeten we intensief samenwerken met andere dierentuinen en veel informatie delen met elkaar. Dat gebeurt o.a. door het deelnemen aan internationaal gecoördineerde fokprogramma's: EEPs (EAZA Ex Situ Programma's) en ESBs (Europese Stamboeken). EAZA is in Europa verantwoordelijk voor de goede uitvoering van en het toezicht op die fokprogramma's. Deelname aan fokprogramma's is voor leden van EAZA verplicht en dieren in fokprogramma's worden bij voorkeur tussen EAZA dierentuinen uitgewisseld.

Voor bijna alle apensoorten van Apenheul bestaat een internationaal fokprogramma en ieder programma heeft een eigen coördinator, die wordt geadviseerd door een soortcommissie die bestaat uit een groep vertegenwoordigers uit dierentuinen die die soort houden. Apenheul bepaalt niet zelf waar het zijn jonge dieren naar toe stuurt of welk mannetje het best bij een bepaald vrouwtje past. Dat wordt bepaald door de coördinatoren van de verschillende soorten. Apenheul coördineert zelf de internationale fok-

programma's voor de gorilla, wolaap en Javaanse langoer en heeft een stem in een aantal soortcommissies.

Veel programma's hebben of ontwikkelen lange termijn strategieën voor het behoud van de genetische variëteit en de vitaliteit van de populaties die zij beheren. De ontwikkeling van de afgelopen jaren is dat veel van de programma's voor apen zo succesvol zijn dat er meer dieren worden geboren dan er plaats beschikbaar is in de EAZA dierentuinen. Er ontstaat een surplus en voor veel fokprogramma's wordt het goede beheer van de surplusdieren een steeds belangrijker taak. Een 'one size fits all' strategie is niet beschikbaar – er wordt gebruik gemaakt van allerlei verschillende manieren om de groei van de populaties van de diverse diersoorten te beperken en om het ontstaan van een surplus tegen te gaan.

Het terugplaatsen in het wild van dieren waarvoor geen plaats kan worden gevonden in dierentuinen is doorgaans geen optie. Herintroducties, zoals die van de gouden leeuwaap in Brazilië waar Apenheul actief aan heeft bijgedragen, moeten voldoen aan strenge eisen die zijn vastgelegd door IUCN. Zij hebben altijd een lange looptijd, er moet door veel instanties worden samengewerkt en ze vereisen een groot budget. Als er dierentuindieren in het wild worden teruggeplaatst, dan is het bovendien belangrijk dat de genetische samenstelling van de groep dieren zo is, dat inteelt zoveel mogelijk wordt vermeden. Voor herintroducties worden de meest geschikte dieren uit een fokprogramma uitgezocht; dat zijn zelden surplusdieren.

Ook Apenheul besteedt veel aandacht aan het voorkomen van surplus, doorgaans op verzoek van de coördinatoren van de fokprogramma's. Dat betekent dat we voortdurend bezig zijn met het afstemmen van die verzoeken op onze eigen wensen en mogelijkheden. Het welzijn van de apen is hierbij maatgevend. Welzijn is niet goed te meten maar Apenheul heeft veel ervaring met het houden van apen en onze verzorgers kunnen goed inschatten of het welzijn van een individueel dier of een groep dieren in het gedrang is.

In deze code wordt beschreven hoe Apenheul omgaat met de meest voorkomende ethische kwesties. Die hebben niet alleen betrekking op surplusdieren maar ook op algemenere zaken zoals de gezondheid van de dieren, het tonen van de dieren, het voorkomen van ongewenst gedrag, het voorkomen van stress en de kwaliteit van de dierentuinen waarmee wij samenwerken.

Heeft u vragen?

Neem dan contact op met: office@apenheul.nl / 055-3575700

ETHISCHE CODE APENHEUL

VOEREN DOOR HET PUBLIEK

De dieren mogen nergens worden gevoerd door bezoekers. Alle dieren in Apenheul krijgen een uitgekiend dieet en het is belangrijk voor hun gezondheid dat daar niet van wordt afgeweken.

Bij speciale arrangementen, zoals 'dagje diervoorzorging', of bezoekers die de verzorger mogen 'helpen' met voeren, worden bezoekers wel bij de voedingen betrokken. In die gevallen gebeurt dit onder begeleiding van een verzorger.

HET GEBRUIK VAN DIEREN IN DEMONSTRATIES

Apenheul wil amusement en educatie graag combineren in de voedingen en presentaties en volgt in deze de EAZA richtlijnen voor het gebruik van dieren in publieksdemonstraties. We geven de apen en andere dieren een keuze of ze wel of niet willen meedoen aan de demonstraties, we maken geen gebruik van dwangmiddelen en we stimuleren geen onnatuurlijk gedrag.

HET MET DE HAND VOEDEN VAN EEN JONG DIER, ALS DE MOEDER DIT NIET KAN

Apenheul laat de dieren zoveel mogelijk een natuurlijk leven leiden. Daarom brengen we geen jonge dieren met de fles groot, tenzij de soort zo zeldzaam is dat ieder overlevend jong een belangrijk verschil maakt voor het fokprogramma (bijv. bij de blauwoogmaki en de kroonsifa-ka). Er kan verschil worden gemaakt tussen mannelijke en vrouwelijke jongen (d.w.z. de een wel en de ander niet), afhankelijk van de demografische structuur van de populatie.

HET LANGDURIG BEHANDELLEN VAN EEN (ZIEK) DIER

Vanzelfsprekend worden zieke dieren in Apenheul behandeld. Wanneer er echter een langdurige behandeling noodzakelijk is die de kwaliteit van het leven van het dier aantast, wordt met de dierenarts overlegd of de behandeling niet te belastend is voor het dier en of euthanasie moet worden overwogen. Je kunt hierbij denken aan het regelmatig moeten 'pakken' (vangen) van het dier, of wanneer langdurige separatie vereist is.

EUTHANASIE VAN EEN (ONGENEESLIJK) ZIEK DIER

Wanneer een ziek of gewond dier niet (meer) kan worden behandeld, vindt Apenheul euthanasie de beste keuze. Dit geldt ook voor het euthanaseren van dragers van een ziekte die een risico vormt voor mensen of andere dieren. In die gevallen zullen wij de aanwijzingen van respectievelijk de overheid of dierenarts opvolgen.

HET LANGDURIG IN SEPARATIE OF BINNENHOUDEN VAN EEN DIER TERWIJL NAAR EEN ANDERE PLAATS VOOR HET DIER WORDT GEZOCHT.

Zoals alle dierentuinen heeft Apenheul dieren die niet langer in Apenheul kunnen worden gehouden, bijvoorbeeld om inteelt te voorkomen of omdat zij te veel onrust in de groep veroorzaken. Het duurt soms lang voordat er een geschikte bestemming is gevonden voor zo'n dier. Voor EEP soorten wordt die bestemming door de coördinator van het programma gezocht; bij niet-EEP soorten neemt Apenheul zelf het initiatief. Zolang we een geschikt verblijf hebben voor het surplus dier, is er geen probleem. Als er geen geschikt verblijf is, of alle geschikte verblijven zijn in gebruik, of als het te lang duurt voor een geschikte bestemming wordt gevonden, dan kan het welzijn van het dier in het gedrang raken. Die situatie wordt verderop omschreven.

HET DIER NAAR EEN DIERENTUIN STUREN WAAR HET WELZIJN VAN HET DIER NIET KAN WORDEN GEGARANDEERD

Apenheul stuurt geen dieren naar dierentuinen waar het welzijn van de dieren niet kan worden gegarandeerd. Indien mogelijk geniet overplaatsing naar een EAZA dierentuin onze voorkeur omdat leden van EAZA aan een aantal belangrijke eisen op het gebied van dierenwelzijn moeten voldoen voor zij lid kunnen worden van deze organisatie. Overplaatsing naar een niet-EAZA dierentuin is niet wenselijk, maar we sluiten het niet uit. In dat geval is voor EEP soorten goedkeuring van de coördinator van het fokprogramma nodig, moet het onderkomen van de dieren in orde zijn en moeten er met de dierentuin afspraken worden gemaakt over het toezicht op de dieren.

LANGDURIGE CONTRACEPTIE

Apenheul staat hier achter en maakt er zelf gebruik van om de voortplanting van bepaalde apensoorten te reguleren. We gebruiken hiervoor de meest geschikte en bij de soort en de situatie passende middelen. Er zijn diverse redenen om contraceptie toe te passen, bijvoorbeeld om inteelt te voorkomen, als een dier eigenlijk te oud is maar wel nog zwanger kan worden, wanneer de groep te groot wordt of wanneer er geen plaats kan worden gevonden voor nakomelingen.

CASTRATIE VAN MANNELIJKE DIEREN

Apenheul staat hier achter en past dit toe. We hebben bij diverse soorten mannelijke dieren gecastreerd zodat we ze in de groep kunnen houden. In het algemeen zijn de ervaringen met gecasteerde mannen in sociale groepen goed, al is nog niet voor alle soorten bekend hoe groot het percentage gecasteerde dieren in een sociale groep kan zijn. Daar wordt bij een aantal soorten onderzoek naar gedaan.

Heeft u vragen?

Neem dan contact op met: office@apenheul.nl / 055-3575700

ETHISCHE CODE APENHEUL

STERILISATIE VAN VROUWELIJKE DIEREN

Apenheul staat hier achter en past dit toe. We hebben enkele vrouwelijke dieren gesteriliseerd, maar met name bij de grotere apen wordt vaker gebruik gemaakt van reversibele anticonceptie zoals de pil, de prikpil en implantaten.

HET HOUDEN VAN GROEPEN MET ALLEEN MANNELIJKE OF ALLEEN VROUWELIJKE DIEREN

Apenheul staat hier achter en past dit toe. We houden diverse soorten in zogenaamde 'single sex' groepen, en plaatsen ook dieren over naar andere dierentuinen met zulke groepen. Het verschilt per soort of zulke groepen zich goed laten opzetten en hoe stabiel ze zijn. Apenheul heeft hier overwegend positieve ervaringen mee. Er wordt veel onderzoek naar gedaan; dat wordt door ons op de voet gevolgd.

HET BEHANDELEN VAN DIEREN MET MEDICIJNEN DIE STRESS REDUCEREN EN/OF ANGSTGEVOELENS WEGNEMEN

Apenheul staat hier achter en past dit toe. We maken soms voor korte periodes gebruik van zogenaamde psychofarmaca, medicijnen die helpen om spannings situaties niet te laten escaleren of om dieren die om een of andere reden angstig gedrag vertonen tot rust te laten komen. Langdurig gebruik komt niet voor.

OPTIES WANNEER DIERENWELZIJN IN HET GEDRANG KOMT

Het komt voor dat de samenstelling van een groep apen dusdanig is, dat het welzijn van een of meerdere individuen in het gedrang komt. Een groep kan te groot worden, of te complex, of jonge mannen kunnen het gezag van de leider ondermijnen: zulke situaties kunnen leiden tot vechtpartijen, tot verstoringen van de balans in de groep of tot het uitstoten van bijna volwassen jongen uit de groep. Dit is vaak natuurlijk gedrag.

Als het welzijn van een dier of groep dieren in het gedrang komt, wordt altijd eerst gezocht naar een interne oplossing. Wanneer die er niet is, bijvoorbeeld vanwege plaatsgebrek, dan volgt een eventuele overplaatsing naar een EAZA dierentuin. Overplaatsing naar een niet-EAZA dierentuin is niet wenselijk, maar we sluiten het niet per definitie uit. Goedkeuring van de coördinator of stamboekhouder is een vereiste als er een fokprogramma voor de soort is. Als alle mogelijkheden op de lange termijn niet haalbaar zijn en een verbetering van het welzijn van het dier of groepje dieren niet mogelijk is, dan kan er besloten worden om over te gaan tot euthanasie.

Wij benadrukken dat euthanasie altijd de laatste optie is. Apenheul heeft een toetsingscommissie bestaande uit de zoölogisch directeur, de curator, twee dierverzorgers en een medewerker van buiten de dierverzorging, die in actie komt

als euthanasie de enige oplossing lijkt voor een dier of een groepje dieren. De werkgroep bespreekt de situatie, controleert of alle mogelijkheden inderdaad goed zijn onderzocht, en adviseert vervolgens het Management Team over de te nemen actie.

DIEREN LATEN JONGEN VOOR HET GROEPSWELZIJN

Het krijgen van jongen is een heel belangrijk onderdeel van het welzijn van dieren. Voor sociale dieren zoals de meeste apensoorten is de dynamiek van een natuurlijke groep, d.w.z. een groep waarin dieren worden geboren, opgroeien en weer vertrekken, de hoeksteen van hun bestaan. Hun gedrag is geheel afgestemd op de sociale groep. Volledige of gedeeltelijke anticonceptie heeft bij primaten grote invloed op de dynamiek in de groep en heeft bij veel soorten negatieve gevolgen voor hun welzijn. Als de jonge dieren vervolgens naar andere goede dierentuinen kunnen worden gestuurd is dit geen probleem. Als er geen plaats voor de jonge dieren is, dan volgt Apenheul de hiervoor in overleg met het fokprogramma en binnen EAZA afgesproken opties om de balans tussen het groeps welzijn en de afzetmogelijkheid voor jonge dieren optimaal op elkaar af te stemmen. Het is dus mogelijk dat we voor het welzijn van de groep besluiten om (een aantal) vrouwen wel jongen te laten krijgen, ook al is van tevoren reeds bekend dat de kans bestaat dat die jongen geëuthanaseerd zullen worden. In andere gevallen kan het beter zijn voor het welzijn van de groep om in verband met de stabiliteit en leeftijdsopbouw van de groep juist oudere dieren uit de groep te halen.

Heeft u vragen?

Neem dan contact op met: office@apenheul.nl / 055-3575700

